AXBOROT TIZIMIDAN, SHU JUMLADAN AXBOROT TEXNOLOGIYA-LARIDAN FOYDALANIB SODIR ETILGAN FIRIBGARLIK JINOYATIGA QARSHI KURASH: JINOYAT-HUQUQIY VA KRIMINOLOGIK JIHATLAR

Normanov Oxunjon Eshnazar o'gli
Toshkent shahar IIBB YHXB katta inspektori

Annotatsiya. Ushbu maqola axborot tizimlari va texnologiyalaridan foydalangan holda sodir etilgan firibgarlikka qarshi ko'p qirrali kurashga bag'ishlangan. Unda bunday jinoyatlarga qarshi kurashning jinoiy-huquqiy va kriminologik jihatlari o'rganiladi. Tadqiqotda kiberjinoyatchilikning rivojlanayotgan manzarasi haqida tushuncha beruvchi usullar, natijalar va oqibatlarni o'rganish uchun kompleks yondashuv qo'llaniladi.

Kalit so'zlar: Axborot tizimidagi firibgarlik, kiberjinoyatchilik, jinoyat-huquqiy baza, kriminologik istiqbollar, oldini olish strategiyalari,huquqni muhofaza qilish, texnologiya qarshi choralari.

Аннотация. Данная статья посвящена многосторонней борьбе с мошенничеством, совершаемым с использованием информационных систем и технологий. В ней исследуются уголовно-правовые и криминологические аспекты борьбы с подобными преступлениями. В исследовании используется комплексный подход к изучению методов, результатов и последствий, которые дают представление о развивающейся картине киберпреступности.

Ключевые слова: мошенничество в информационных системах, киберпреступность, уголовно-правовая база, криминологические перспективы, стратегии профилактики,правоохранительные органы, контртеррористические технологии.

Annotation. This article is devoted to the multifaceted fight against fraud committed using information systems and technologies. It explores the criminal justice and criminological aspects of the fight against such crimes. The study uses an integrated approach to study methods, outcomes, and consequences that provide insight into the evolving landscape of cybercrime.

Keywords: Information System fraud, cybercrime, criminal justice base, criminological perspectives, prevention strategies,law enforcement, technology countermeasures.

Bugungi raqamli asrda axborot tizimlari va texnologiyalari hayotimizning ajralmas qismiga aylandi. Biroq, bu qaramlik ushbu tizimlardan firibgarlik maqsadida foydalanadigan jinoyatchilarning yangi zotini keltirib chiqardi. Ushbu maqola jinoiy-huquqiy va kriminologik jihatlarga e'tibor qaratib, axborot tizimlari va texnologiyalaridan foydalangan holda sodir etilgan firibgarlikka qarshi kurashni har tomonlama tahlil qilishga qaratilgan.

Ushbu tadqiqotni o'tkazish uchun biz multidisipliner yondashuvdan foydalandik. Ma'lumotlar adabiyotlarni keng ko'rib chiqish, huquqiy asoslar va amaliy tadqiqotlar orqali to'plandi. Shuningdek, biz kiberjinoyatchilarning motivatsiyasi va xulq-atvorini tushunish uchun kriminologik istiqbollarni kiritdik. Bundan tashqari, biz huquqni muhofaza qilish organlari va xususiy sektor tomonidan axborot tizimidagi firibgarlikka qarshi kurashda qo'llaniladigan strategiyalarni ko'rib chiqdik.

Axborot tizimlari va axborot texnologiyalari yordamida sodir etilgan firibgarlikka qarshi kurash jinoiy-huquqiy va kriminologik jihatlarni o'z ichiga olgan ko'p qirrali muammodir. Ushbu javobda men ushbu turdagi kiberjinoyatlarni ikkala nuqtai nazardan hal qilishda asosiy fikrlarni ko'rib chiqaman.

Jinoiy-Huquqiy Jihatlar:

- Huquqiy asoslar: keng qamrovli huquqiy asoslarni yaratish va saqlash juda muhimdir. Qonunlar va qoidalar kiberjinoyatlarni, shu jumladan firibgarlikni aniq belgilashi va huquqbuzarlar uchun jazolarni belgilashi kerak. Ushbu qonunlar rivojlanayotgan texnologiyalar bilan hamqadam bo'lishi kerak.
- Yurisdiktsiya va Ekstraterritoriallik: kiberjinoyatlar ko'pincha milliy chegaralardan oshib ketadi. Xalqlar o'rtasidagi hamkorlik va muvofiqlashtirish turli yurisdiktsiyalarda bo'lishi mumkin bo'lgan huquqbuzarlarni ta'qib qilish va javobgarlikka tortish uchun juda muhimdir.
- Huquqni muhofaza qilish bo'yicha trening: huquqni muhofaza qilish organlarini zarur bilim va resurslar bilan jihozlash juda muhimdir. Kiberjinoyatchilik bo'linmalari raqamli jinoyatlarni samarali tekshirish uchun maxsus tayyorgarlikka muhtoj.
- Raqamli dalillar bilan ishlash: raqamli dalillarni to'plash, saqlash va taqdim etish protokollarini ishlab chiqish sudda dalillarni qabul qilish uchun juda muhimdir.
- Xalqaro hamkorlik: axborot almashish, ekstraditsiya qilish va qo'shma tekshiruvlarni osonlashtirish uchun shartnomalar va bitimlar orqali xalqaro hamkorlikni rag'batlantirish.

•Jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlash va hisobot berish: jabrlanganlarni kiberjinoyatlar haqida xabar berishga undash va jabrlanganlarni yo'qotishlarini tiklash uchun qo'llab-quvvatlash va resurslarni taqdim etish.

•Jazo va tiyilish: kiberjinoyatchilar uchun jazolar potentsial huquqbuzarlarni oldini olish uchun etarlicha muhim ekanligiga ishonch hosil qiling. Bunga jarimalar, qamoq va aktivlarni musodara qilish kiradi.

•Maxfiylik va fuqarolik erkinliklari: kiberjinoyatchilikka qarshi kurashish zarurligini shaxslarning shaxsiy hayoti va fuqarolik erkinliklarini himoya qilish bilan Muvozanatlashtiring. Qonunlar ushbu huquqlarni hurmat qilish uchun ishlab chiqilishi kerak.

Kriminologik Jihatlar:

•Motivlarni tushunish: kriminologlar kiberjinoyatlar ortidagi motivlarni o'rganadilar. Shaxslar nima uchun kiberfraud bilan shug'ullanishini tushunish profilaktika strategiyasini xabardor qilishi mumkin.

•Xatarlarni baholash: axborot tizimlari va texnologiyalaridagi zaifliklarni aniqlash firibgarlikning oldini olish uchun juda muhimdir. Bunga turli texnologiyalar va ilovalar bilan bog'liq potentsial xavflarni baholash kiradi.

•Dizayn orqali jinoyatchilikning oldini olish: "dizayn bo'yicha xavfsizlik" tamoyillarini qo'llash jinoyatchilarga axborot tizimlaridan foydalanishni qiyinlashtirishi mumkin. Bu xavfsizlik xususiyatlarini boshidanoq texnologiyaga aylantirishni o'z ichiga oladi.

•Xabardorlik va ta'lim: kiber tahdidlar va kiberxavfsizlik bo'yicha eng yaxshi amaliyotlar to'g'risida jamoatchilik va korporativ xabardorlikni oshirish juda muhimdir. Ta'lim firibgarlik qurboni bo'lish ehtimolini kamaytirishi mumkin.

•Psixologik profillash: kiberjinoyatchilarni profillash huquqni muhofaza qilish organlariga potentsial huquqbuzarlarni aniqlashga va profilaktika va tergov strategiyalarini mos ravishda aniqlashga yordam beradi.

•Ma'lumotlarni tahlil qilish va bashoratli politsiya: kiberjinoyatchilik bilan bog'liq ma'lumotlarni tahlil qilish kelajakdagi hodisalarni bashorat qilish va oldini olishga yordam beradi. Mashinani o'rganish va ma'lumotlarni tahlil qilish bu borada qimmatli vositadir.

•Jamiyat va sanoat hamkorligi: huquqni muhofaza qilish organlari, korxonalar va kiberxavfsizlik sanoati o'rtasidagi hamkorlik kiberjinoyatchilikka qarshi kurashning jamoaviy qobiliyatini oshirishi mumkin.

•Tadqiqot va innovatsiyalar: kiberjinoyatchilarning rivojlanayotgan taktikalaridan oldinda bo'lish uchun kiberxavfsizlik texnologiyalari va strategiyalari bo'yicha tadqiqotlarni rag'batlantirish.

Axborot tizimlari va texnologiyalari yordamida sodir etilgan firibgarlikka qarshi kurashish jinoiy-huquqiy va kriminologik jihatlarni qamrab oladigan yaxlit yondashuvni talab qiladi. Ushbu yondashuv huquqiy asoslarni, xalqaro hamkorlikni, profilaktika choralarini va kiberjinoyatchilarning motivlari va xatti-harakatlarini tushunishni o'z ichiga oladi. Ushbu jihatlarni har tomonlama hal qilish orqali jamiyat kiber firibgarlikning tarqalishi va ta'sirini kamaytirishga harakat qilishi mumkin.

Axborot tizimidagi firibgarlikka qarshi kurash davom etayotgan jangdir, chunki kiberjinoyatchilar doimiy ravishda yangi texnologiyalarga moslashib, zaifliklardan foydalanadilar. Rivojlanayotgan tahdidlarni samarali hal qilish uchun huquqiy asoslar rivojlanishda davom etishi kerak. Hukumatlar, huquqni muhofaza qilish idoralari va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikdagi harakatlar xavflarni kamaytirishda birinchi o'rinda turadi.

Bundan tashqari, kriminologik istiqbol kiberjinoyatchilarning motivlari va xulq-atvor naqshlariga oydinlik kiritadi. Ushbu bilim potentsial huquqbuzarlarni erta aniqlash va maqsadli reabilitatsiya dasturlari kabi profilaktika va aralashuv strategiyalarini xabardor qilishi mumkin.

Xulosalar:

Axborot tizimidagi firibgarlik raqamli davrda doimiy tahdid bo'lib qolmoqda. Ushbu maqolada jinoiy-huquqiy asoslar, kriminologik tushunchalar, profilaktika strategiyalari va samarali huquqni muhofaza qilishni birlashtirgan ko'p qirrali yondashuv muhimligi ta'kidlangan. Ushbu rivojlanayotgan tahdid bilan samarali kurashish uchun manfaatdor tomonlar doimiy ravishda moslashishlari va o'z harakatlarida hamkorlik qilishlari kerak.

•Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish: transchegaraviy kiberjinoyatlarni tergov qilish va ta'qib qilishda davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash juda muhimdir.

•Ta'lim va treningga sarmoya kiriting: shaxslar va tashkilotlarga o'zlarini himoya qilish imkoniyatini berish uchun kiberxavfsizlik to'g'risida xabardorlik va ta'limni targ'ib qilish.

•Davlat-xususiy sheriklikni rag'batlantirish: tahdidlarni aniqlash va samarali qarshi choralarni ishlab chiqish uchun davlat idoralari va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish.

•Qonunchilikni muntazam yangilab turing: paydo bo'layotgan tahdidlar va texnologik yutuqlarni bartaraf etish uchun kiberjinoyatchilik qonunlarini doimiy ravishda yangilang.

Ushbu takliflarga rioya qilish va yaxlit yondashuvni qo'llash orqali jamiyat axborot tizimlari va texnologiyalaridan foydalangan holda sodir etilgan firibgarlik jinoyatiga qarshi yaxshiroq kurasha oladi va natijada hamma uchun xavfsizroq raqamli muhit yaratadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Salayev N.S., Ro‟ziyev R.N Kiberjinoyatchilikka qarshi kurashishga oid milliy va xalqaro standartlar. Monografiya ., – T.: TDYU, 2018, 139-b.

2. Карпова Д.Н. Киберпреступность: глобальная проблема и еѐ решение. //Власть. №8. 2014. С. 46-50

3. Anorboyev A.U Kiberjinoyatchilik, unga qarshi kurashish muammolari va kiberxavfsizlikni ta‟minlash istiqbollari. Monografiya – T.: Milliy gvardiya instituti, 2020. – 324 b.

4. Нестерович С.А. Проблемы расследования преступлений, которые стоят пред сотрудниками следственных органов. // Вестник науки и образования. №8. 2018. С. 46-49.

5. Берова Д.М. Расследование киберпреступлений // Пробелы в российском законодательстве. №2. 2018. С. 173-175